

İzmir Cumaovası Zeybeklerinde Ezgi ve Ritim Yapısı

Melody and Rhythm Structure in Zeybeks of İzmir Cumaovası

Mehmet Kürşad Türkay^{1*}
Attila Özdek²

¹ Sakarya Üniversitesi, Çalgı Eğitimi
Bölümü, Sakarya, Türkiye,
mkturkay@sakarya.edu.tr

² Necmettin Erbakan Üniversitesi,
Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi,
Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik
Eğitimi Anabilim Dalı, Konya, Türkiye,
argor73@hotmail.com

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Geliş Tarihi/Received: 10.10.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 08.11.2024
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
12.11.2024

Öz: Toplumlarda kültürün önemli bir boyutunu oluşturan halk dansları yüzyıllar boyunca çeşitli amaçlarla var olmuşlardır. Halk dansları ülkeler özelinde bile birçok alt çeşitliliğe sahiptir. Ülkemizde de Anadolu'nun farklı bölgelerinde farklı isimlerle bilinen bireysel veya grup halinde oynanan, halay, bar, zeybek, horon vb. halk dansları vardır. Bu dansların müzikle oluşturduğu bütünlüğün, ritmik ve ezgisel yapılarının incelenmesi, belirli karakteristiklerin tespiti açısından önemlidir. Ege bölgesinin yaygın ve bilinen oyunu olan zeybekler de bölgedeki her ilde ve ilçede farklı karakteristik müzik öğelerine sahiptir. Davul ve zurna ile açık alanda oynanan bu zeybeklerin müzikal özelliklerinin çeşitli ayrıntılarıyla tespit edilmesi ve sonrasında oluşacak zeybek müziği dağarcığının farklı boyutlarıyla karşılaştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda kendine özgü zeybek müziği karakterine sahip olduğu düşünülen İzmir ili Cumaovası ilçesi sözsüz zeybek oyunlarının müzikleri yerel kaynaklardan dinlenerek melodik ve ritmik yapıları ayrı ayrı gösterilecek şekilde notaya alınmış, ayrıca zeybekler ses genişliği, makam ve ölçü yapısı özellikleri bakımından incelenmiştir. Çalışma betimsel tarama modeli, gözlem, görüşme ve kaynak tarama tekniklerine dayalı nitel bir araştırmadır. Yörede yaşayan halkın adlandırdığı haliyle, İnce Memet Zeybeği, Soğukkuyu Zeybeği, Abdal Havası, Kemane Zeybeği, Ötme Bülbül Zeybeği, Sabahın Seher Vakti, Harmandalı Zeybeği ve İki Parmak Zeybeği araştırma kapsamında incelenmiştir. Zeybek ezgilerinin tamamının genel yapısı itibarıyla Türk Halk Müziği usul yapılarından 9 zamanlı bileşik usul yapısında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Makamsal olarak ise Klasik Türk Müziği makamlarından Hüseyini, Kürdi, Nikriz ve Segâh makamlarıyla benzerlikler görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zeybek, Türk Halk Müziği, Halk Dansları, Davul, Zurna

Abstract: Folk dances, which constitute an important dimension of culture in societies, have existed for various purposes for centuries. Folk dances have many sub-diversities even within countries. In our country, halay, bar, zeybek, horon, etc. are folk dances danced individually or in groups, known by different names in different regions of Anatolia. Examining the integrity and rhythmic and melodic structures of these dances with music is important in terms of noting certain characteristics. Zeybeks, the common and well-known dance of the Aegean region, also have different characteristic musical elements in every city and district in the region. It is important to note the musical characteristics of these zeybeks, which are danced in the open field with drums and zurna, in various details and to compare them with the different dimensions of the zeybek music repertoire that will be formed later. In this context, the music of the wordless zeybek dances in the Cumaovası district of Izmir province, which are thought to have a unique zeybek music character, was listened to from local sources and notated in a way that their melodic and rhythmic structures were shown separately, and zeybeks were examined in terms of sound width, mode and meter structure features. The study is a qualitative research based on descriptive scanning model, observation, interview and source scanning techniques. İnce Memet Zeybeği, Soğukkuyu Zeybeği, Abdal Havası, Kemane Zeybeği, Ötme Bülbül Zeybeği, Sabahın Seher Vakti, Harmandalı Zeybeği and İki Parmak Zeybeği, as they are called by the people in the region, were examined within the scope of the research. It was concluded that all of the Zeybek melodies have a 9-beat compound rhythm structure from the Turkish Folk Music rhythm structures in terms of their general structure. It was also determined that there are similarities with the Hüseyini, Kürdi, Nikriz and Segâh makams from the Classical Turkish Music makams in terms of modal.

Keywords: Zeybek, Turkish Folk Music, Folk Dances, Drums, Zurna

Extended Abstract

When we look closely at the musical culture of a particular region, it is possible to observe more details about the musical characteristics of that region. So much so that it can be seen that there are many subheadings and genres that need to be evaluated on a much more micro scale within the various musical genre classifications used broadly for certain regions. In this sense, it is necessary to look at the legacy of Anatolia's ancient musical tradition that has reached us, starting from the smallest settlements where the zeybek culture is kept alive, and make detailed analysis.

In examining folk music examples that have different characteristics depending on the region, province, village and even individual, the metric structure of the music, along with its melodic structure, becomes important. The understanding of measure/procedure that forms the internal dynamics of the metric structure, the strong and weak time traffic and the rhythmic patterns used, especially the physical movements that occur depending on them, are the main elements that determine the dynamics of the dance as a whole. In our country, various percussion instruments are sometimes used to accompany folk dance examples adapted according to the melodic structure of our folk melodies with or without words, and sometimes to accompany folk dances and to realize the rhythmic structure and movement-directing beats of melodies performed with various instruments specific to the region.

Folk dances consist of continuous movement, melody and rhythm. These three concepts constitute the main details of folk dances. However, rhythm is more comprehensive and important for Turkish Folk Dances. It can be played without musical accompaniment, but although its tempo may vary, it is not possible to play it in moderation and without a certain rhythmic order. The actor hears that you must definitely hear the rhythm. The emphasis of the rhythm is very important for the actor and must coincide with his dance. Rhythm is used differently depending on the type of movement performed.

It is known that the instruments that accompany folk dances in the Cumaovası region are performed at weddings and entertainments, that the players of the instruments do not have any musical education, that they are transmitted from generation to generation through traditional master and apprentice relationships, and that they commonly use drums and zurna.

In order to research, understand and learn the Anatolian music culture in all its details, the studies that have been done and will be done on the zeybek music culture in Izmir province should be discussed under three separate headings as Menemen, Bergama and Cumaovası, and these three districts with different musical characteristics should be examined closely in the context of zeybek music, which is quite important.

The research looked closely at the music of wordless zeybeks in Cumaovası, where Yoruk culture is predominantly seen; It aims to present a body of data that will enable the comparison of Cumaovası zeybeks with both the characteristics of other zeybek music in Izmir and with the music of other regions where zeybek music lives in general.

While Zeybek melodies were notated, the details of the melodic and rhythmic structure were tried to be clearly revealed by showing the notations of the zurna and the hanging drums on separate staves. During the notation process, the writing style corresponding to the expressions "Düm, Tek and Yek" was used for the hanging drum. In the two-line rhythmic note writing staff, the "Düm" sound, which is a low sound in the hanging drum, is indicated in the lower line, and the high-pitched sound "Tek" is indicated in the upper line. The form of expression obtained by voicing the sounds "Düm" and "Tek", defined as "Yek", at the same time is shown with compound notes on the upper and lower lines. Zeybeks with a rhythmic structure of 9/2 and 9/4 are expressed as "Ağır Zeybek", and zeybeks with a rhythmic structure of 9/8 are expressed as "Kıvrak Zeybek".

All Cumaovasi wordless zeybek dances were performed with the accompaniment of hanging drums (davul) and zurna.

All Cumaovası zeybeks have been identified as nine-time, as is the case with zeybek music in general. According to the common meter structure classification approach in Turkish folk music, it has been observed that all zeybeks have a "compound nine-time" structure. While the "A" type of the 9-time compound rhythm is performed with the "3+2+2+2" setup in the dances İnce Memet, Soğukkuyu Zeybeği, Ötme Bülbül Zeybeği, Sabahın Seher Vakti, Harmandalı Zeybeği and Two Finger Zeybeği, Abdal Havası and Kemane Zeybeği are performed with the "3+2+2+2" setup. It is an example of the "D" type of the 9-stroke compound method, the "2+2+2+3" setup.

It has been observed that all eight zeybeks identified in Cumaovası have vocal ranges wider than one octave. In terms of decision pitches, four of the eight zeybeks are notated as "la", two as "sol" and two as "si".

When viewed from the perspective of the decision act and the hierarchy between the acts; Although there are transitions to different maqams within the zeybeks notated with the "la", three of them are "hüseyni" and one is "kürdi". It has been observed that zeybeks notated with the "sol" are under the influence of the "nikriz" mode and the "si" notated zeybeks are under the influence of the "segâh" mode.

Schematically based on the metronome values of local dances, Sabahın Seher Vakti Zeybeği is the fastest tempo play with its 9/8 rhythm structure and 70 BPM metronome value. If the 8 plays in question are to be classified as the character of Ağır ve Kıvrak Zeybek, the only Kıvrak Zeybek is Sabahın Seher Vakti Zeybeği.

When the drum-zurna performances of the identified zeybeks were examined, repetitive structures were detected between melody and rhythmic structure. Accordingly, in the parts where the zurna blows long sounds, small time scale groups are formed with the drum sticks, and in the melodies where the zurna plays with short time rhythms, the drum performance is carried out more simply.

1. Giriş

Belirli bir bölgeye ait müzik kültürüne yakından bakıldığında o bölgenin müzikal özellikleriyle ilgili daha fazla ayrıntıyı gözlemlemek mümkün olmaktadır. Öyle ki geniş anlamıyla belirli bölgeler için kullanılan çeşitli müzik türü sınıflandırmalarının içinde çok daha mikro ölçekte değerlendirilmesi gereken birçok alt başlık ve tür olduğu görülür. Bu manada Anadolu'nun kadim müzik geleneğine ait bize ulaşan mirasa belki de zeybek kültürünün yaşatıldığı en küçük yerleşim birimlerinden başlayarak bakmak ve ayrıntılı tahliller yapmak gerekmektedir.

Bölgeye, illere, köye ve hatta kişiye göre farklı özellikler taşıyan halk müziği örneklerinin incelenmesinde müziğin melodik yapısı ile birlikte metrik yapısı da önem kazanmaktadır. Metrik yapının iç dinamiğini oluşturan ölçü/usul anlayışı, kuvvetli zayıf zaman trafiği ve kullanılan ritmik kalıplar özellikle de bunlara bağlı oluşan bedensel hareketler, bir bütün olarak dansın dinamiğini belirleyen ana unsurlardır. Ülkemiz özelinde de bazen sözlü ya da sözsüz halk ezgilerimizin melodik yapısına göre uyarlanan halk oyunu örneklerine eşlik amacıyla çalınan, bölgeye özel çeşitli çalgılarla icra edilen ezgilerin, ritmik yapının ve harekete yön veren darpların gerçekleştirilmesinde çeşitli vurmali çalgılar kullanılmaktadır.

Müzik eşlikli halk oyunu türleri arasında en bilinen türlerden olan zeybeklerin incelendiği araştırmalarda, ezgisel yapının çoğunlukla ön planda tutulduğu ve ritmik yapıdaki ayrıntılara yeterince yer verilmediği görülmektedir. Yapılan bazı çalışmalarda zeybek oyunundaki oyuncunun hareketleri ve zurnanın çaldığı melodik yapı ayrıntılı olarak gösterilmekte ancak özellikle davulun çalınışı ile ilgili yeterli ayrıntıya yer verilmemesi dikkat çekmektedir. Kılıç (2017), yaptığı araştırmada Bergama Zeybeği oyunu esnasındaki bedensel hareketleri HPNS (Hareket Portesi Notasyon Sistemi) dans analiz yaklaşımıyla ortaya koyarken sadece ezgi notasını vermiştir. Koca (2009) ise bibliyografik araştırmasında zeybek müziğinin ezgisel ve ritmik yapısıyla ilgili çeşitli karakteristikleri sıralamakta ancak özellikle zeybek oyunlarında davul eşliğinin ayrıntılarına değinmemektedir. Ödemiş (2012)

tarafından yapılan çalışmada da Ötme Bülbül Zeybeği oyunu HPNS yöntemiyle analiz edilmiş ve zeybek sadece zurnanın çaldığı melodi ile simgelenmiştir. Erzincan (2006) ve Beyter (2013) yaptıkları zeybek konulu araştırmalarında, zeybeklerin bağlamada çalınması konusuna eğilmişler, ancak bu çalışmalarda da davul-zurnadan aktarılan zeybek müziklerinin sadece ezgisel boyutları ele alınmış, davul ile çalınışına dair ayrıntılara yer verilmemiştir. Erkan da (2020) yaptığı çalışmada zeybeklerin metrik yapısını ele almış ancak zeybeklerin icrasında davulun çalınış ayrıntıları sunulmamıştır. Öztürk'ün (2014) ağır zeybeklerin ritmik özelliklerini usûl anlayışı çerçevesinde incelediği çalışması ise zeybek müziklerini icra eden çeşitli yerel davulcuların performanslarını ayrıntılı bir notasyonla göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Araştırmanın hedef aldığı İzmir Cumaovası zeybeklerinin seslendirilmesinde de zeybek müziğinin genel karakterinde olduğu gibi davul ve zurnanın kullanıldığı görülmektedir. Araştırma bugüne kadar üzerine çok çalışma yapılmamış olan bu bölge zeybeklerinin ezgisel ve ritmik yapısını bir arada tahlil etmeye çalışan bir anlayışla yürütülmüştür.

2. Problem Durumu

Dans etmek insanoğlunun tarihi ile özdeş sayılabilecek bir iletişim ve ifade biçimidir. Bedensel hareketleri temel alan bu yapı Türk halk oyunları özelinde, müzik eşliğinde ve mutlaka belirli ritmik kalıplara bağlı yapılır. Günümüzde eğlence amaçlı bir içerik olarak görünse de geçmişe doğru gidildikçe dansın hem inançsal bir boyutu olduğu hem de çeşitli olay ve durumları tasvir ve anlatma aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Eroğlu halk oyunları ile ilgili görüşünü şu şekilde ifade eder:

Halk oyunları, bir milletin veya ait oldukları toplumun; yaşam biçimini, inançlarını, doğayla ve birbirleriyle olan ilişkilerini müzik ve dans ile birleştirip anlatan, bunu yaparken de çeşitli insanî duyguları (sevinç, hüzn vb.) ifade edebilen bir kültürel etkinliktir. Kökeni din ve büyü ile ilgili (majik ve kültik) olan; müzikli (bir müzik aleti eşliğinde veya müzik aleti olmaksızın el, ayak gibi organlarla tempo tutarak), tek kişi veya gruplar halinde icra edilen; ölçülü düzenli hareketlerdir (Eroğlu, 1999, s. 32).

Halk oyunlarının temelini hareket, melodi (ezgi) ve ritim oluşturmaktadır. Bu üç kavram halk oyunlarının ana eksenini oluşturmaktadır. Ancak Türk halk oyunları için ritim unsurunun daha belirleyici ve önemli olduğu söylenebilir. Müzik eşliği olmadan oyun oynanabilir ancak temposu değişkenlik gösterebilmekle birlikte, ölçülü ve belirli bir ritmik düzen olmadan oynamak mümkün değildir. Oyuncu mutlaka ritmi duyma ihtiyacı hisseder. Oyuncu için ritmin vurguları çok önemlidir ve dansıyla çakışması gerekmektedir. Ritim, yapılan hareketin türüne göre farklı şekilde değerlendirilir.

Türk Halk Oyunlarında tüm usuller kullanılmakla beraber, yöre yöre bakıldığı zaman aynı yörenin içerisinde farklı usullerin kullanımı da göze çarpmaktadır. Bu sebeple herhangi bir usulü tek bir yöreye mâl etmek yanlış olacaktır. Türk halk oyunlarında zaman zaman dans, müziği şekillendirmiş; bazen de müziğe göre dans yazılmıştır. Halay, bar, karşılama, horon, zeybek, kaşık havası gibi birçok halk oyunu Anadolu coğrafyasında yaşamaktadır. Bu oyunların bazıları sadece kadın veya erkekler tarafından oynanırken bazıları da kadın erkek bir arada oynanmaktadır.

Araştırma kapsamındaki zeybek oyunları ve zeybeklik kavramıyla ilgili kısaca bilgi vermenin çözümlene açısından önemli ve gerekli olduğu düşünülmüştür. Her ne kadar zeybek müziği ve oyunları çoğunlukla Ege Bölgesine ve/veya Batı Anadolu'ya ait olarak değerlendirilse de Orta Anadolu, Batı Karadeniz ve Akdeniz Bölgesi'nin doğu uçlarına kadar bu müzik ve dans türünün örneklerini görmek mümkündür.

A. Haydar Avcı'ya göre (2001);

Zeybeklerin menşei, 13. yy.da Batı Anadolu ile Ege Bölgesine yerleşmiş olan Türkmen aşiretlerine dayanmaktadır. Yereldeki ve merkezdeki resmî idare anlayışı tarafından

haksızlıklara uğradıklarını düşünerek silahlanıp, gruplar halinde dağa çıktıkları düşünülmektedir. Bunlara zamanla yerleşim yerlerinde suça karıştığı için cezadan kaçan çeşitli karakterler de eklenmiştir. Bölge coğrafyasına olan hâkimiyetleri ve silah kullanma becerileri sebebiyle resmî kolluk güçleri tarafından zeybeklere çok bir şey yapılamadığı gibi haksızlıklara karşı mücadeleleri ve adi suçlulara karşı halkı korumaları sebebiyle bölge halkı tarafından sevildikleri ve desteklendikleri bilinmektedir (aktaran Özbilgin, 2003, s.29).

Zeybekliğin oluşumuna dair, belgeye dayalı resmî bir tarih tam anlamıyla bilinmemektedir. Günümüze kadar ulaşan halk kültürü ürünleri, bu kültürün 17. yüzyıldan itibaren somut olarak varlığını ortaya koymaktadır. Zeybeklik kültürünün asıl yoğun olarak yaşandığı dönem 18. ve 19. yüzyıl olmuştur. Ancak Kurtuluş Savaşı'ndaki kahramanlıklarından ötürü Ege'de sembol oldukları ve bölge halkı tarafından kendilerine temsilcisi bir unsur olarak görüldükleri anlaşılmaktadır. 20. yüzyıl başlarından itibaren, Kurtuluş Savaşının sona ermesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla somut varlığı ortadan kalkmış bir yapılanmadır. Zeybek sözcüğünün kökeninin Türkçe olduğu konusunda araştırmacılar birleşmektedir.

Özbilgin'e göre (2003), zeybeklerin kendi içerisinde hiyerarşik bir yapısı vardır. Genellikle 8-10 kişilik gruplar halinde bulunmuşlardır. Başkanlarına "efe" denilmektedir. Efenin mahiyetinde olan diğer zeybeklere de "kızan" adı verilmektedir. Özellikle Aydın, İzmir ve Muğla illeri çerçevesinde baskın görünen zeybeklik kültürü ve müziği, bahsi yapılan bu illere komşu illerde ve daha önce de belirtildiği üzere Anadolu içlerine kadar çeşitli bölgelerde kendisine yaşam alanı bulmuştur. Esas yaşam alanı olarak değerlendirilebilecek Ege Bölgesi zeybekleri ise illere hatta ilçelere göre farklı karakteristikler taşımaktadır. İzmir'in tarihî derinliğindeki kültürel zenginliğinin, özellikle Kurtuluş Savaşı yıllarındaki önemli tanıklıklarının, savaş yıllarında Milli Mücadele'de çok önemli yeri olan Zeybeklik kurumunun ve ona ait müzik kültürü öğelerinin, çeşitli zeybek müzik ve danslarının ortaya çıkmasında etken olduğu söylenebilir.

Onur Akdoğu'nun ifade ettiği şekliyle;

En çok zeybek ezgisinin üretildiği bölge olan İzmir ve yöresine ait toplam doksan üç zeybek ezgisi vardır. Trakya'dan başlamak üzere Çanakkale-İzmir-Muğla hattı zeybeklerin serüven ve yerleşim hattıdır. Bu hat üzerinde İzmir en önemli yerleşim yeridir. Zeybek ezgilerinden birçoğu yörede yaşamış zeybek adlarıyla anılmıştır. Bunun yanında derlenmiş olan 93 zeybek ezgisinden dokuz adedi kent merkezinde üretilmiş olmasına karşın, 85 adedi kırsal alanı oluşturan yörelerde üretilmiştir. Bu da doğaldır. Çünkü İzmir merkezi, yüzyıllardan bu yana ticari liman özellikli bir kent olup, hiçbir zaman zeybeklerin yaşam alanı olmamıştır (2004, s. 1109, 1114).

Araştırma ile ilgili Abdurrahim Karademir ile gerçekleştirilen görüşmede kendisinden şu bilgilere ulaşılmıştır: İzmir Cumaovası, ağırlıklı olarak Yörük yaşamının yansımalarının görüldüğü bir bölgedir. Yöredeki müzisyenlerin çoğu köken olarak Selanik ve Serez'ten (Yunanistan'ın orta Makedonya bölgesinde bir il) gelmiş ve bugün ise Tepecik'e yerleşmiş olan göçmenlerdir. Oynanılan zeybekler 9/4 ve 9/8'lik yapıda biraz daha kıvrakçadır.

Yine Karademir'in ifade ettiği haliyle; "1970'li yıllarda Cumaovası Lisesi müdürü İlhan Edik ve eşi Güler Edik'in halk oyunlarına ilgisi nedeniyle başlattıkları çalışmalarla, yörede bir halk oyunu karakteristiğinin ortaya çıkarılması sağlanmıştır. İzmir Turizm Folklor Derneği'nden Emrullah Erten bu konuda ilk yönlendirmeyi yapan kişidir. O dönemde bugün Cumaovası, Menemen ve Bergama olarak tasnif edilen bir genel İzmir zeybek yöresi veya Aydın, Muğla zeybek oyunları şeklinde ayırım yoktu. Bu ilginin zeybek yöresinin genelinde yaygınlaşmasıyla oynanılan oyunlarda farklılıklar ortaya çıktı. Bunun sonucunda da oyunları oynanıldığı bölgelere göre sınıflandırma yoluna gidildi. 1976-1977 yıllarından itibaren de Cumaovası oyunları başta halk oyunları yarışmaları olmak üzere çeşitli ortamlarda kendini göstermeye başlamıştır. Cumaovası'nda Efem Çukuru olarak adlandırılan

bölgede, Orhanlı ve Çatalca köyleri vardır. Bunlar Yörük köyleridir. Cumaovası Lisesi vasıtasıyla Ötme Bülbül ve Sabahın Seher Vakti adlı oyunları derleyen İlhan Edik ve İsmail Özboyacı'dır. Yine Cumaovası'ndan Nebi Kayhan da Cumaovası zeybek ekolünü ortaya koyan isimlerdendir.

Cumaovası yöresinde halk oyunlarına eşlik eden sazların; düğün ve eğlencelerde çalındığı, sazları çalanların herhangi bir formal müzik eğitimine sahip olmadığı, geleneksel usta ve çırak ilişkileri ile kuşaktan kuşağa aktarım yaptıkları ve yaygın olarak davul ve zurna kullandıkları bilinmektedir.

İzmir ili zeybek müzik kültürünü; Menemen, Bergama ve Cumaovası şeklinde üç ayrı başlıkta ele almanın daha doğru olacağı değerlendirilmektedir. Çünkü aynı ile bağlı olmasına karşın bu üç ilçenin müzik karakteristikleri birbirinden oldukça farklıdır. Zeybek müziği ve kültürü üzerine yapılacak araştırmalarda coğrafi yakınlığın ötesinde müziko-kültürel farklılıklara ve benzerliklere odaklanmanın daha doğru olacağı düşünülmektedir.

Bütün bu çerçevede araştırmanın temel sorusu "*İzmir Cumaovası sözsüz zeybeklerinin melodik ve ritmik yapıları nasıldır?*" şeklinde oluşmaktadır.

Bu temel araştırma sorusuna dair alt problemler ise;

İzmir Cumaovası sözsüz zeybeklerinin:

-Makamsal özellikleri nelerdir?

-Ses genişlikleri ne şekildedir?

-Ölçü/usul yapıları ne şekildedir?

-Birim zamana göre metronom değerleri nelerdir? Şeklinde oluşmuştur.

3. Araştırmanın Önemi

Yukarıda bahsedildiği üzere İzmir iline ait üç farklı bölgeden birisi olan Cumaovası bölgesinin zeybek danslarının melodik ve ritmik yapıları üzerine bugüne kadar bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. İzmir ili halk oyunları ve zeybekleri denilince çoğunlukla Bergama ve Menemen'de oynanan oyunlar akla gelmektedir. Ancak Cumaovası'nda da ayrı bir başlık altında toplanılmayı ve incelenmeyi gerektirecek karakteristiklere sahip ve belirli sayıda zeybek oyunlarının oynandığı ve bu kapsamda daha önce bir çalışma yapılmamasından hareketle araştırmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

4. Araştırmanın Amacı

Araştırma Yörük kültürünün ağırlıklı olarak görüldüğü Cumaovası'ndaki sözsüz zeybeklerin müziklerine yakından bakarak; Cumaovası zeybeklerinin hem İzmir ilindeki diğer zeybek müziği karakteristikleriyle hem de genel olarak zeybek müziğinin yaşadığı diğer yöre müzikleriyle karşılaştırılmasına imkân tanıyacak bir veri bütünü ortaya koymayı amaçlamaktadır.

5. Yöntem

Araştırmada mevcut durumun belirlenmesine yönelik, betimsel tarama modeli nitel bir çalışma olmakla birlikte, veri toplama konusunda; gözlem, görüşme ve doküman analizi tekniklerinden faydalanılmıştır.

"Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır" (Karasar, 2018, s. 77).

Konuyla ilgili olduğu düşünülen veya tespit edilen yazılı, basılı ve elektronik kaynaklar incelenmiş, araştırma sahasına bizatihi gidilerek konuyla ilgili kişilerin görüşlerine başvurulmuş ve davul-zurna ile icra edilen zeybek ezgileri, görüntü kayıtları izlenip dinlenerek, notaya aktarılmış ve ardından doküman analizi yapılmıştır.

6. Kapsam ve Sınırlılık

Sahada yapılan gözlemler ve elde bulunan kayıtlar özelinde İzmir ili Cumaovası yöresine ait, isimleri yöre halkı tarafından; *İnce Memet*, *Soğukkuyu Zeybeği*, *Abdal Havası*, *Kemane Zeybeği*, *Ötme Bülbül Zeybeği*, *Sabahın Seher Vakti*, *Harmandalı Zeybeği* ve *İki Parmak Zeybeği* olarak ifade edilen, kaba zurna ve asma davul ile çalınmış sekiz sözsüz zeybek tespit edilmiş ve araştırma kapsamında incelenmiştir.

Zeybeklere ait ses ve görüntü kayıtları, zeybek müzik icracıları ve oyuncularının Cumaovası'nda yoğun olarak bulunduğu zaman diliminde Türker Eroğlu tarafından 2008 yılında yapılan arşiv kayıtlarından temin edilmiştir. Zeybeklerin notaya alındığı görüntü kayıtlarında; Nebi Kayhan, İsmet Beydağ, Muzaffer Çokgenç, Mehmet Akçıl, Bekir Onur, İlhan Edik ve İsmail Özboyacı gibi yerel zeybek oyuncularına eşlik eden yerel davul ve zurna sanatçılarına ait isim bilgilerine ise maalesef ulaşılamamıştır.

Zeybek ezgileri notaya alınırken zurna ve davulun notasyonları ayrı portelerde gösterilerek melodik ve ritmik yapının ayrıntıları belirgin bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Notaya alınma sürecinde asma davul için "Düm, Tek ve Yek" ifadelerine karşılık gelen yazım şekli kullanılmıştır. İki çizgili ritmik nota yazım portesinde asma davulda pes ses olan "Düm" sesi alt çizgide, tiz ses olan "Tek" sesi üst çizgide belirtilmiştir. "Yek" olarak tanımlanan "Düm" ve "Tek" seslerinin aynı anda seslendirilmesi ile elde edilen ifade biçimi ise alt ve üst çizgide birleşik nota yazımı ile gösterilmiştir. 9/2 ve 9/4'lük ritmik yapıdaki zeybekler "Ağır Zeybek", 9/8'lik ritmik yapıdaki zeybekler ise "Kıvrak Zeybek" olarak ifade edilmiştir.

7. İlgili Çalışmalar

İzmir Cumaovası zeybeklerini doğrudan konu alan araştırmalara rastlanmamakla birlikte; Tuncay Keleş'in "Anadolu Kültüründe Zeybekler" (1998), Ali Haydar Avcı'nın "Zeybeklik ve Zeybekler Tarihi" (2001), Orhan Hakalmaz'ın "Ege Bölgesi Ağır Zeybekleri" (2003), Onur Akdoğu'nun "Bir Başkaldırı Öyküsü Zeybekler" (2004), Okan Murat Öztürk'ün "Zeybek Kültürü ve Müziği" (2006), Mehmet Öcal Özbilgin'in "İzmir Zeybek Oyunları" (2011) adlı kitapları;

Fatma Gülay Mirzaoğlu'nun "Zeybek Türküleri ve Dansları" (2000), Mehmet Öcal Özbilgin'in "Zeybeklik Kurumu ve Zeybek Oyunları" (2003), Eyüp Koca'nın "Açıklamalı Zeybek Bibliyografyası" (2009) adlı lisansüstü tez çalışmaları;

Okan Murat Öztürk'ün "Ağır Zeybeklerin Ritmik Özelliklerinin Geleneksel Usûl Teorisi Bağlamında İncelenmesi" (2014), Tarkan Erkan'ın "Zeybek Müziğinin Zamansal, Tempo ve Bireşim Değerlendirmesi" (2020) ve "Müzik Türü Olarak Zeybek (İzmir Torbalı Örneği)" (2015) isimli makaleleri;

Ayrıca 2002 yılında Muğla'da gerçekleştirilen "Zeybekler Sempozyumu" bildirileri kitabı Batı Anadolu ve İzmir özelinde zeybekler üzerine başlıca başvuru kaynakları olarak araştırma konusunda yardımcı olan önemli bilgiler sunmaktadır.

8. Bulgular

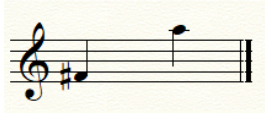
Davul ve zurna ile icra edilen eserlerin ses kayıtları üzerinden usul yapıları ve metronom değerleri tespit edilmiştir. Zurna tarafından çalınan ezgiler ve davul icrasına ait ritim notaları ayrı porte üzerinde ancak nota takibini kolaylaştırmak amacıyla birbirine paralel biçimde yazılmıştır. Ezgi yapıları bakımından benzerlik gösterdiği makamlar belirtilirken, ritmik yapı bakımından halk müziğinde yaygın olarak kullanılan usul yapılarından hangisinde icra edildiği ve bu usul yapılarının hangi düzümüne göre kurulduğu belirtilmiştir. Türk halk müziğindeki yaygın kullanım şekliyle ve görece notasyon anlayışına göre, eserlerin hangi karar perdesi üzerinde notaya alındığı ve ezgi yapılarının denk geldiği ses aralığı bilgilerine de yer verilmiştir.

İnce Memet

İnce Memet adlı zeybek Nebi Kayhan adlı yerel zeybek oyuncusuna davul ve zurna ile yapılan icranın ses ve görüntü kayıtları izlenip dinlenerek, Şekil 2 ve Şekil 3'te görüleceği üzere notaya alınmış ve çözümlenmiştir. Zeybek ezgisi bir dörtlüğe 60 Bpm metronom değeri üzerinden 9/4'lük olarak notaya alınmıştır. Ölçü yapısı halk müziğimizdeki yaygın sınıflandırmaya göre bileşik dokuz zamanlı ölçü olarak ifade edilebilir. Melodik cümle yapılarına bakıldığında bu dokuz zamanlı ölçünün (3+2+2+2) şeklinde kurulduğu görülmektedir. Zeybeğin makam müziği çerçevesinde kürdi, hüseyini ve karcıgar makam yapılarıyla benzer yapıları bir arada içerdiği ancak kürdi makamı ile başlayıp yine kürdi makamı ile sona erdiği anlaşılmaktadır. Zurnanın çaldığı uzun seslerde davulun çırpısı/çubuğu bu zamanı bölümleyen ve 32'lik nota değerlerinden oluşan ritmik yapıları kullanırken zurnanın 32'lik nota değerlerinden oluşan melodik ve ritmik yapılarında davulun daha sade bir çalınma geçtiği görülmektedir. Zeybek, Türk halk müziğinde yaygın kullanılan görece notasyon anlayışına göre ve "la" kararlı olarak notaya alınmıştır. Bu notasyona göre zeybeğin ses genişliği; Şekil 1'de görüleceği üzere, karar perdesinden bir küçük üçlü pes olan "fa#" perdesi ile oktavdaki "la" perdesi arasındaki bir küçük onlu aralıktan oluşmaktadır.

Şekil 1

İnce Memet Zeybeği Ses Genişliği

Şekil 2

İnce Memet Zeybeği Notası Sayfa 1

İNCE MEMET

♩ = 60 bpm

Derleyen: Türker EROĞLU
Notaya Alan: M. Kürşad TÜRKAY

Şekil 3*İnce Memet Zeybeği Notası Sayfa 2*

İNCE MEMET

Soğukkuyu Zeybeği

Soğukkuyu adlı zeybek Muzaffer Çokgenç, İsmet Beydağ adlı yerel zeybek oyuncularına davul zurna ile yapılan icranın ses ve görüntü kayıtlarından izlenip dinlenerek Şekil 5 ve Şekil 6'da görüleceği üzere notaya alınmış ve çözümlenmiştir. Zeybek ezgisi bir dörtlüğe 60 Bpm metronom değeri üzerinden 9/4'lük olarak notaya alınmıştır. Ölçü yapısı halk müziğimizdeki yaygın sınıflandırmaya göre bileşik dokuz zamanlı ölçü olarak ifade edilebilir. Melodik cümle yapılarına bakıldığında bu dokuz zamanlı ölçünün (3+2+2+2) şeklinde kurulduğu görülmektedir. Zeybeğin makam müziği çerçevesinde hüseyini makamı ile benzerlikler gösterdiği anlaşılmaktadır. Zurnanın çaldığı uzun seslerde davulun çırpısı/çubuğu bu zamanı bölümleyen ve melodiye eş değerlerden oluşan ritmik yapıları kullanırken zurnanın küçük süre değerlerinden oluşan melodik ve ritmik yapılarında davulun da benzer süre değeri ve vurgusunda çalınma geçtiği görülmektedir. Zeybek, Türk halk müziğinde yaygın kullanılan görece notasyon anlayışına göre ve "la" kararlı olarak notaya alınmıştır. Bu notasyona göre zeybeğin ses genişliği; Şekil 4'te görüleceği üzere, karar perdesinden bir küçük üçlü pes olan "fa#" perdesi ile oktavdaki "la" perdesi arasındaki bir küçük onlu aralıktan oluşmaktadır.

Şekil 4*Soğukkuyu Zeybeği Ses Genişliği*

Şekil 5

Soğukkuyu Zeybeği Notası Sayfa 1

SOĞUKKUYU ZEYBEĞİ

♩ = 60 bpm

Derleyen: Türker EROĞLU
Notaya Alan: M. Kürşad TÜRKAY

Zurna

Asma Davul

Zurna

Asma Davul

Zurna

Asma Davul

Zurna

Asma Davul

Şekil 6

Soğukkuyu Zeybeği Notası Sayfa 2

SOĞUKKUYU ZEYBEĞİ

Zurna

Asma Davul

Zurna

Asma Davul

Zurna

Asma Davul

Abdal Havası

Abdal Havası adlı zeybek Nebi Kayhan adlı yerel zeybek oyuncusuna davul zurna ile yapılan icranın ses ve görüntü kayıtlarından izlenip dinlenerek, Şekil 8 ve Şekil 9'da görüleceği üzere notaya alınmış ve çözümlenmiştir. Zeybek ezgisi bir dörtlüğe 50 Bpm metronom değeri üzerinden 9/4'lük olarak notaya alınmıştır. Ölçü yapısı halk müziğimizdeki yaygın sınıflandırmaya göre bileşik dokuz zamanlı ölçü olarak ifade edilebilir. Melodik cümle yapılarına bakıldığında bu dokuz zamanlı ölçünün (2+2+2+3) şeklinde kurulduğu görülmektedir. Zeybek makam müziği çerçevesinde farklı makamlara geçki yapsa da ana yapısının nikriz makamı ile benzerlikler gösterdiği anlaşılmaktadır. Zurnanın çaldığı uzun seslerde davulun çırpısı/çubuğu da bu zamanı bölümleyen ve melodiye eş değerlerden oluşan ritmik yapıları kullanırken zurnanın küçük süre değerlerinden oluşan melodik ve ritmik yapılarında davulun da benzer süre değeri ve vurgularla çalınma geçtiği görülmektedir. Zeybek, Türk halk müziğinde yaygın kullanılan görece notasyon anlayışına göre ve "sol" kararlı olarak notaya alınmıştır. Bu notasyona göre zeybeğin ses genişliği; Şekil 7'de görüleceği üzere, karar perdesi olan "sol" perdesi ile oktavdaki "la" perdesi arasındaki bir büyük dokuzlu aralıktan oluşmaktadır.

Şekil 7

Abdal Havası Zeybeği Ses Genişliği

Şekil 8

Abdal Havası Zeybeği Notası Sayfa 1

ABDAL HAVASI

Derleyen: Türker EROĞLU
Notaya Alan: M. Kürşad TÜRKAY

♩ = 50 bpm

Zurna
Asma Davul

2
Zurna
Asma Davul

3
Zurna
Asma Davul

4
Zurna
Asma Davul

Şekil 9*Abdal Havası Zeybeği Notası Sayfa 2*

2 ABDAL HAVASI

Kemane Zeybeği

Kemane Zeybeği adlı zeybek Mehmet Akçil adlı yerel müzisyenden derlenmiş olup, zeybek oyuncusuna davul zurna ile yapılan icranın ses ve görüntü kayıtları izlenip dinlenerek Şekil 11 ve Şekil 12’de görüleceği üzere notaya alınmış ve çözümlenmiştir. Zeybek ezgisi bir dörtlüğe 42 Bpm metronom değeri üzerinden 9/4’lük olarak notaya alınmıştır. Ölçü yapısı halk müziğimizdeki yaygın sınıflandırmaya göre bileşik dokuz zamanlı ölçü olarak ifade edilebilir. Melodik cümle yapılarına bakıldığında bu dokuz zamanlı ölçünün (2+2+2+3) şeklinde kurulduğu görülmektedir. Zeybeğin makam müziği çerçevesinde Re perdesi üzerinde Uşşak makamı, Si perdesi üzerinde Hüzam makamı, La perdesi üzerinde tekrar Uşşak makamı geçkileri yaptıktan sonra Sol karar perdesinde Nihavent makamı ile bitiş yaptığı görülmektedir. Zurnanın çaldığı uzun seslerde davulun çırpısı/çubuğu da bu zamanı bölümleyen ve melodiye eş değerlerden oluşan ritmik yapıları kullanırken zurnanın küçük süre değerlerinden oluşan melodik ve ritmik yapılarında davulun da benzer süre değeri ve vurgularda çalınma geçtiği görülmektedir. Zeybek, Türk halk müziğinde yaygın kullanılan görece notasyon anlayışına göre ve “sol” kararlı olarak notaya alınmıştır. Bu notasyona göre zeybeğin ses genişliği; Şekil 10’da görüleceği üzere, karar perdesi olan “sol” perdesi ile oktavdaki “sib” perdesi arasındaki bir küçük onlu aralıktan oluşmaktadır.

Şekil 10*Kemane Zeybeği Ses Genişliği*

Şekil 11

Kemane Zeybeği Notası Sayfa 1

KEMANE ZEYBEĞİ

Derleyen: Türker EROĞLU
Notaya Alan: M. Kürşad TÜRKAY

♩ = 42 bpm

Şekil 12

Kemane Zeybeği Notası Sayfa 2

KEMANE ZEYBEĞİ

Ötme Bülbül Zeybeği

Ötme Bülbül adlı zeybek Nebi Kayhan adlı zeybek oyuncusuna davul zurna ile yapılan icranın ses ve görüntü kayıtları izlenip dinlenerek, Şekil 14, Şekil 15 ve Şekil 16'da görüleceği üzere notaya alınmış ve çözümlenmiştir. Zeybek ezgisi bir dörtlüğe 42 Bpm metronom değeri üzerinden 9/4'lük olarak notaya alınmıştır. Ölçü yapısı halk müziğimizdeki yaygın sınıflandırmaya göre bileşik dokuz zamanlı ölçü olarak ifade edilebilir. Melodik cümle yapılarına bakıldığında bu dokuz zamanlı ölçünün (3+2+2+2) şeklinde kurulduğu görülmektedir. Eserin giriş bölümü (ilk ölçüsü) 4/4'lük ana usul yapısındadır. İlk ölçüde gerçekleşen 4/4'lük usul yapısındaki icra ile eksik kalan 5/4'lük usul değeri, eserin en son ölçüsündeki

5/4'lük ölçü yapısı ile tamamlanmaktadır. Zeybeğe makam müziği çerçevesinde bakıldığında segâh makamı ile oldukça benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Zurnanın çaldığı uzun seslerde davulun çırpısı/çubuğu zurnanın aksine küçük süre değerlerinden oluşan ritmik vurgularla çalınmaktadır. Zeybek, Türk halk müziğinde yaygın kullanılan görece notasyon anlayışına göre ve "si" kararlı olarak notaya alınmıştır. Bu notasyona göre zeybeğin ses genişliği; Şekil 13'de görüleceği üzere, karar perdesi olan "si" perdesi ile oktavdaki "re bemol" perdesi arasındaki bir eksik onlu (işitsel olarak büyük dokuzlu) aralıktan oluşmaktadır.

Şekil 13

Ötme Bülbül Zeybeği Ses Genişliği

Şekil 14

Ötme Bülbül Zeybeği Notası Sayfa 1

ÖTME BÜLBÜL ZEYBEĞİ

♩ = 42 Bpm
Derleyen: Türker EROĞLU
Notaya Alan: M. Kürşad TÜRKAY

Musical score for Ötme Bülbül Zeybeği, page 1. The score is in 5/4 time and 42 Bpm. It features two staves: Zurna (top) and Asma Davul (bottom). The Zurna part is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The Asma Davul part is written in bass clef. The score is divided into four systems, each starting with a measure number (1, 2, 3, 4) and a repeat sign. The Zurna part consists of a series of eighth and sixteenth notes, often grouped in triplets. The Asma Davul part consists of a series of eighth and sixteenth notes, often grouped in triplets, providing a rhythmic accompaniment to the Zurna melody.

Şekil 15*Ötme Bülbül Zeybeği Notası Sayfa 2*

2 ÖTME BÜLBÜL ZEYBEĞİ

Şekil 16*Ötme Bülbül Zeybeği Notası Sayfa 3*

ÖTME BÜLBÜL ZEYBEĞİ 3

Sabahın Seher Vakti Zeybeği

Sabahın Seher Vakti adlı zeybek, İlhan Edik, İsmail Özboyacı adlı zeybek oyuncularına davul zurna ile yapılan icranın ses ve görüntü kayıtları izlenip dinlenilerek, Şekil 18 ve Şekil 19'da görüleceği üzere notaya alınmış ve çözümlenmiştir. Zeybek ezgisi bir sekizliğe 70 Bpm metronom değeri üzerinden 9/8'lik olarak notaya alınmıştır. Ölçü yapısı halk müziğimizdeki yaygın sınıflandırmaya göre bileşik dokuz zamanlı ölçü olarak ifade edilebilir. Melodik cümle yapılarına bakıldığında bu dokuz zamanlı ölçünün (3+2+2+2) şeklinde kurulduğu görülmektedir. Zeybeğin makam müziği çerçevesinde hüseyini, karcıgar makamlarını işledikten sonra karara gelişlerini kürdi makamı ile yaptığı görülmektedir. Zurnanın çaldığı uzun seslerde davulun çırpısı/çubuğu da bu zamanı bölümleyen ve melodiye eş değerlerden oluşan ritmik yapıları kullanırken zurnanın küçük süre değerlerinden oluşan melodik ve

ritmik yapılarında davulun da benzer süre değeri ve vurgularda çalınma geçtiği görülmektedir. Zeybek ezgisi, Türk halk müziğinde yaygın kullanılan görece notasyon anlayışına göre ve “la” kararlı olarak yazılmıştır. Bu notasyona göre ses genişliği; Şekil 17’de görüleceği üzere, karar perdesinden bir küçük üçlü pes olan “fa diyez” perdesi ile oktavadaki “la” perdesi arasındaki bir küçük onlu aralıktan oluşmaktadır.

Şekil 17

Sabahın Seher Vakti Zeybeği Ses Genişliği

Şekil 18

Sabahın Seher Vakti Zeybeği Notası Sayfa 1

SABAHIN SEHER VAKTİ

Derleyen: Türker EROĞLU
Notaya Alan: M. Kürşad TÜRKAY

♩ - 70 bpm

Zurna
Asma Davul

2
Zurna
Asma Davul

4
Zurna
Asma Davul

5
Zurna
Asma Davul

Şekil 19*Sabahın Seher Vakti Zeybeği Notası Sayfa 2*

2 SABAHIN SEHER VAKTI

The musical score for 'Sabahın Seher Vakti Zeybeği' is presented in six systems. Each system consists of two staves: the upper staff is for Zurna and the lower staff is for Asma Davul. The Zurna staff uses a 2/4 time signature and a key signature of one flat. The Asma Davul staff uses a 2/4 time signature and a key signature of one flat. The score is numbered 6, 7, 8, 9, 10, and 11 at the beginning of each system.

Harmandalı Zeybeği

Harmandalı adlı zeybek, Muzaffer Çokgenç, İsmet Beydağ adlı zeybek oyuncularına davul zurna ile yapılan icranın ses ve görüntü kayıtları izlenip dinlenilerek, Şekil 21 ve Şekil 22’de görüleceği üzere notaya alınmış ve çözümlenmiştir. Zeybek ezgisi, bir dörtlüğe 42 Bpm metronom değeri üzerinden 9/4’lük olarak notaya alınmıştır. Ölçü yapısı halk müziğimizdeki yaygın sınıflandırmaya göre bileşik dokuz zamanlı ölçü olarak ifade edilebilir. Melodik cümle yapılarına bakıldığında bu dokuz zamanlı ölçünün (3+2+2+2) şeklinde kurulduğu görülmektedir. Zeybeğin makam müziği çerçevesinde karar sesi ve ezgi karakteri itibariyle Hüseyini Makamı ile büyük benzerlik gösterdiği görülmektedir. Zurnanın çaldığı küçük süre değerlerinden oluşan melodik ve ritmik yapılarda davulun da benzer süre değeri ve vurgularla çalma geçtiği görülmektedir. Zeybek ezgisi, Türk halk müziğinde yaygın kullanılan görece notasyon anlayışına göre ve “la” kararlı olarak yazılmıştır. Bu notasyona göre ses genişliği bakımından incelendiğinde; Şekil 20’de görüleceği üzere, karar perdesinden bir tam ses pes olan “sol” perdesi ile oktavdaki “la” perdesi arasındaki büyük dokuzlu aralıkta seslendirildiği görülmektedir.

Şekil 20

Harmandalı Zeybeği Ses Genişliği

Şekil 21

Harmandalı Zeybeği Notası Sayfa 1

HARMANDALI ZEYBEĞİ

Derleyen: Türker EROĞLU
Notaya Alan: M. Kürşad TÜRKAY

♩ = 42 bpm

Zurna
Asma Davul

Zurna
Asma Davul

Zurna
Asma Davul

Zurna
Asma Davul

Şekil 22

Harmandalı Zeybeği Notası Sayfa 2

HARMANDALI ZEYBEĞİ

Zurna
Asma Davul

Zurna
Asma Davul

İki Parmak Zeybeği

İki parmak adlı zeybek, İlhan Edik adlı zeybek oyuncusuna davul zurna ile yapılan icranın ses ve görüntü kayıtları izlenip dinlenilerek, Şekil 24'te görüleceği üzere notaya alınmış ve çözümlenmiştir. Zeybek ezgisi, bir ikiliğe 50 Bpm metronom değeri üzerinden 9/2'lik olarak notaya alınmıştır. Ölçü yapısı halk müziğimizdeki yaygın sınıflandırmaya göre bileşik dokuz zamanlı ölçü olarak ifade edilebilir. Melodik cümle yapılarına bakıldığında bu dokuz zamanlı ölçünün (3+2+2+2) şeklinde kurulduğu görülmektedir. Zeybeğin makam müziği çerçevesinde karar sesi ve ezgi karakteri itibariyle Segâh Makamı yapısı ile büyük benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Zurnanın çaldığı küçük ve uzun süre değerlerinden oluşan melodik ve ritmik yapılarda davulun küçük süre değeri ve vurgularla eşlik yaptığı görülmektedir. Zeybek ezgisi, Türk halk müziğinde yaygın kullanılan görece notasyon anlayışına göre ve "la" kararlı olarak yazılmıştır. Bu notasyona göre ses genişliği bakımından incelendiğinde; Şekil 23'te görüleceği üzere, karar perdesinden yarım ses pes olan "la diyez" perdesi ile oktavdaki "la" perdesi arasındaki eksik sekizli aralığında seslendirildiği görülmektedir.

Şekil 23

İki Parmak Zeybeği Ses Genişliği

Şekil 24

İki Parmak Zeybeği Notası

İKİ PARMAK ZEYBEĞİ

♩ = 50 bpm

Derleyen: Türker EROĞLU
Notaya Alan: M. Kürşad TÜRKAY

9. Sonuç

Tablo 1

Araştırma Bulguları Sonuç Tablosu

Oyun İsmi	İnce Memet	Soğukkuyu Zeybeği	Abdal Havası	Kemane Zeybeği	Ötme Bülbül Zeybeği	Sabahın Seher Vakti	Harmandalı Zeybeği	İki Parmak Zeybeği
Karar Sesi	La	La	Sol	Sol	Si	La	La	Si
Ses Aralıkları								
Metronom ve Usul Yapısı	60 Bpm 9/4 "A" Tipi 3+2+2+2	60 Bpm 9/4 "A" Tipi 3+2+2+2	50 Bpm 9/4 "D" Tipi 2+2+2+3	42 Bpm 9/4 "D" Tipi 2+2+2+3	42 Bpm 9/4 "A" Tipi 3+2+2+2	70 Bpm 9/8 "A" Tipi 3+2+2+2	42 Bpm 9/4 "A" Tipi 3+2+2+2	50 Bpm 9/2 "A" Tipi 3+2+2+2
Benzediği Makam	Kürdi, Hüseyni, Karcıgar	Hüseyni	Nikriz	Nihavend, Nikriz	Segâh	Karcıgar, Kürdi	Hüseyni	Segâh

Cumaovası sözsüz zeybek oyunlarının tamamı asma davul ve zurna eşliğinde icra edilmiştir.

Cumaovası'nda tespit edilen bazı zeybeklerin (İki Parmak, Harmandalı gibi) Ege Bölgesinin farklı bölümlerinde de (Aydın, Muğla...) görüldüğü, ancak zeybeklerin icrasında Cumaovası'na has karakteristik ezgisel ve ritmik yapıların ve farklı yorumlama tekniklerinin olduğu gözlemlenmiştir. Yörede zeybek türlerinin haricinde, yöreye özgü başka bir oyun oynama geleneğine rastlanmamıştır.

Cumaovası zeybeklerinin tamamı, Tablo 1'de görüleceği üzere, zeybek müziğinin genelinde olduğu gibi dokuz zamanlı olarak tespit edilmiştir. Türk halk müziğindeki yaygın ölçü yapısı sınıflandırma yaklaşımına göre zeybeklerin hepsinin "bileşik dokuz zamanlı" yapıda olduğu görülmüştür. İnce Memet, Soğukkuyu Zeybeği, Ötme Bülbül Zeybeği, Sabahın Seher Vakti, Harmandalı Zeybeği ve İki Parmak Zeybeği oyunlarında 9 zamanlı bileşik usulün "A" tipi olan "3+2+2+2" kurulumu ile icra edilirken, Abdal Havası ve Kemane Zeybeği 9 zamanlı bileşik usulün "D" tipi olan "2+2+2+3" kurulumu ile icra edilmektedir.

Cumaovası'nda tespit edilen sekiz zeybeğin hepsinin de bir oktavdan daha geniş ses aralıklarına sahip olduğu görülmüştür. Karar perdeleri açısından bakıldığında sekiz zeybeğin dördü "la", ikisi "sol", ikisi de "si" kararlı olarak notaya alınmıştır.

Karar perdesi ve perdeler arası hiyerarşi açısından bakıldığında; "la" kararlı zeybeklerin içerisinde farklı makamlara geçkiler olsa da üç tanesinin "hüseyni", birinin "kürdi"; "sol" kararlı zeybeklerin "nikriz" ve "si" kararlı zeybeklerin de "segâh" makamı etkisinde oldukları görülmüştür.

Yöre oyunlarına metronom değerleri olarak bakıldığında Sabahın Seher Vakti oyunu 9/8'lik usul yapısı ve 70 BPM metronom değeri ile en hızlı tempodaki oyundur. Söz konusu 8 oyun Ağır ve Kıvrak Zeybek karakterli olarak tasnif edilecek olursa, tek Kıvrak Zeybek Sabahın Seher Vakti zeybeğidir.

Tespit edilen zeybeklerin davul-zurna icralarına bakıldığında melodi ile ritmik yapı arasında tekrar eden yapılar tespit edilmiştir. Buna göre zurnanın uzun sesler üflediği kısımlarda davulun çırpısı/çubuğu ile küçük süreli tartım grupları oluşturulmakta, zurnanın küçük sürelerden oluşan tartımlarla çaldığı melodilerde de davul icrası daha sade gerçekleştirilmektedir. Zeybek kültürü ve oyunlarının mevcut olduğu yörelerde ayrıntılı çalışmalar yapılmalı, elde edilen veriler incelenmelidir.

Anadolu'nun diğer yörelerinde de halk oyunları müzikleriyle ilgili çalışmaların yapılması özendirilmeli, bölge, il, ilçe ve gerekirse kasaba/köy bazlı müzik karakterlerinin karşılaştırmalı incelemeleri yapılmalıdır.

Kaynakça

- Akdoğu, O. (2004). *Bir başkaldırı öyküsü zeybekler*. Onur Akdoğu Kişisel Yayınları.
- Avcı, H., A. (2001). *Zeybeklik ve zeybekler*. Verlag Anadolu Yayınları.
- Beyter, E. (2013). *Mehmet Erenler'in bağlama icrasının altı zeybek üzerinde analizi ve notaya aktarılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Erkan, T. (2020), Zeybek Müziğinin Zamansal, Tempo ve Bireşim Değerlendirmesi, Eurasian Journal of Music and Dance, Sayı 17, 286-303
- Eroğlu, T. (1999). *Türk halk oyunları el kitabı*. Mars Basım Hizmetleri.
- Erzincan, M. (2006). *Türk halk müziğinde uyarlama kavramı ve bağlamaya uyarlanan dört zeybek ezgisi üzerinde müzikal analiz* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar ilkeler teknikler*. Nobel Yayınevi.
- Kılıç, N. (2017). Zeybekus akademi'de icra edildiği hâli ile bergama zeybeği dansı'nın hpns yöntemi ile analizi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 3(5), 31-44.
- Koca, E. (2009). *Açıklamalı zeybek bibliyografyası* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Ödemiş, S. (2012). *Ötme bülbül zeybeği'nin yapısal ve anatomik analizi* [Bildiri sunumu]. A. uluslararası müzik araştırmaları sempozyumu, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Özbilgin, M. Ö. (2003). *Zeybeklik kurumu ve zeybek oyunları* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ege Üniversitesi.
- Öztürk, O. M. (2014). Ağır zeybeklerin ritmik özelliklerinin geleneksel usûl teorisi bağlamında incelenmesi. *Müzik-Bilim Dergisi*, (5), 11-26.

Makale Bilgi Formu

Yazarların Notu: Bu makale birinci yazar tarafından, 07.07.2010 tarihinde başarıyla savunulmuş, "İzmir İli Cumaovası Yöresi Zeybeklerinin Ezgi ve Ritim Yapısı Bakımından İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden faydalanılarak üretilmiştir.

Yazarların Onayı: Makale iki yazarlıdır. Yazarlar, makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.